

CREMATORIUM

RAFAEL CHIRBES
CREMATORIUM

Roman

Uit het Spaans vertaald
door Eugenie Schoolderman

Nawoord door Ger Groot

Eerste druk
2009

Menken Kasander & Wigman Uitgevers
Leiden

Deze uitgave werd vertaald met
subsidie van de Dirección General del
Libro, Archivos y Bibliotecas van het
Spaanse Ministerie van Cultuur.

De vertaler ontving voor deze
vertaling een werkbeurs van de
Stichting Fonds voor de Letteren.

**STICHTING
FOND
VOOR DE
LETTEREN**

Oorspronkelijke titel:

Crematorio

©2007 Rafael Chirbes

Editorial Anagrama, s.a.

Nederlandse vertaling:

©2009 Eugenie Schoolderman /

Menken Kasander & Wigman

Uitgevers, Leiden

Nawoord:

©2009 Ger Groot

Foto omslag:

Michael Keller

Foto auteur:

Philippe Matsas/OPALE

ISBN 9789074622677

NUGI 302

www.mkw-uitgevers.nl

Niemand van ons leeft voor zichzelf alleen,
en niemand sterft voor zichzelf alleen.

Paulus,
Brief aan de Romeinen

*... des hommes qui portent le mot guignon écrit en caractères
mystérieux dans les plis sinueux de leur front. L'Ange aveugle
de l'expiation s'est emparé d'eux et les fouette à tour de bras
pour l'édification des autres.*

Baudelaire,
Edgar Poe, sa vie et ses oeuvres

Je ligt op een laken, op een metalen plaat of een marmerblad. Ik zie je liggen. Ik zie je opnieuw voor me. Je was uit mijn gedachten verdwenen toen ik met de Rus zat te praten in het paviljoen en door het raam naar de toeristen keek, die zo vroeg in de morgen al een plekje op het terras zoeken of een paar meter verderop op het strand gaan liggen of pootjebaden in zee. Hij nam twee whisky's. Zelf bestelde ik een ijsthee. Ik wil zo vroeg nog niet drinken. Toch keek ik verlangend naar de twee glazen die de ober hem voorzette. Als ik alleen was geweest en niet met hem daar had gezeten, had ik lekker in de grote, nog lege ruimte (wij tweeën waren de enigen daarbinnen) naar de zee kunnen zitten kijken, die groenig is bij de branding en diepblauw waar de speedbootjes, zeilboten en catamarans al rondvaren, vlak voor de horizon. Trajan, de Rus, dronk zijn whisky's in twee teugen leeg. Eerst het ene glas, daarna het andere, bijna in één beweging door. Toen ik net de auto startte, wierp ik nog een blik op het paviljoen en bedacht dat ik terug kon gaan en in de verkoeling van de airco de krant gaan zitten lezen en naar de zee turen, nu wel in mijn eentje, met een glas whisky met ijs in de hand. Ik zie je ergens liggen. Ik weet niet waar. In ieder geval op die metalen plaat, op het laken, op een koud marmeren blad, in de verkoeling van de airco. Ik vind het naar om je zo te zien. Terwijl de motor loopt, druk ik op de knop naast het stuur om de radio aan te zetten. Door het geluid van de radio en de motor verdwijn je weer, blijf ik alleen achter, geconcentreerd op de bewegingen van mijn handen, die nu het stuur vastpakken, en op die van mijn rechtervoet, waarmee ik het gaspedaal indruk. Het zand op het asfalt van dit stuk weg vlak bij het strand knerpt onder mijn banden. Ook de trottoirs zitten onder een laag zand.

De afrasteringen en hekken langs de kant zijn dicht begroeid met planten en struiken: aan de andere kant van mijn raampje glijden langzaam hibiscustruiken voorbij en oleanders, bougainvilles, groene hagen van thuja's, rijen cipressen. Zwarte, roze of blauwe vuilniszakken hangen aan de hekken van de appartementen en staan opgestapeld bij de containers; het is net of daar ook iets bloeit. De walm die ervan afkomt, verdringt de zwakke jodiumlucht van de zee. Langzaam rijd ik verder, terwijl ik jou vergeet, Matías. Ik zie je niet meer. Het is snikheet ondanks dat het nog vroeg is. Ik druk op het knopje om de raampjes te sluiten en zonder me zo helemaal af in mijn auto. Alleen met mezelf. Het is vijf over tien 's morgens, maar de groen verlichte cijfertjes op het dashboardscherm geven al vierendertig graden aan. Na enkele dagen waarin er door de ochtendnevel een hoge luchtvochtigheid was, die voor een plakkerige hitte zorgde – wat de Fransen *marais thermique* noemen – stak er dinsdagmiddag een onaangename westenwind op, die droge lucht aanvoerde en het kwik nog eens een paar graden deed stijgen, met als gevolg een verstikkende droogte. Aan het eind van de middag neemt die gloeiend hete wind toe. Dan zwiepen de takken van de struiken heen en weer door de verzengende vlagen uit de oven die zich achter de bergen opent en waarvan in de schemering de gloed is te zien. Op de lokale radiozender hebben ze het nu net over de hitte, over de periodes met tropische waarden, gemeten door de weerdienst van Misent, die zegt dat we terug moeten naar de jaren vijftig voor meerdere dagen achter elkaar met zulke hoge temperaturen. Het is de tweede hittegolf deze zomer. De eerste (niet een hittegolf, eerder een periode, zeiden de deskundigen toen) was eind juni. Het kwik steeg toen ineens, en acht of negen dagen lang werden maxima bereikt van boven de zesendertig graden bij een luchtvochtigheid van meer dan tachtig procent, maar vervolgens zakten de temperaturen

flink en bleef het een paar weken koel. Het lijkt erop dat we weer zo'n periode krijgen, nog erger zelfs. Volgens de radio is de verwachting dat het op sommige plaatsen hier in het binnenland boven de veertig graden wordt, en op de satellietbeelden is niets te zien dat wijst op noemenswaardige veranderingen. De pijltjes op de weerkaarten van de televisiejournals geven aan dat de hete wind, die veel woestijnzand meebrengt, nog aanhoudt. 's Morgens zitten de auto's onder een laagje roodachtig stof. Vanochtend nog heb ik de mijne voordat ik van huis ging laten wassen door de tuinman, omdat ik gisteravond ben vergeten om hem in de garage te zetten. Op de radio melden ze dat er een Hittesteunpunt in het leven is geroepen, waar je naar kunt bellen met vragen. De commentatoren hameren erop dat het goed is om veel water te drinken, de zon in de uren dat deze het felst is te mijden, een hoed op te zetten, luchtige kleding te dragen van ademende stoffen zoals katoen of linnen, en de lichaamsdelen die worden blootgesteld aan de zon in te smeren met zonnebrandcrème. Maar ze raden vooral aan om een nauwe band te onderhouden met het water; je moet een paar liter per dag drinken en je nek en polsen af en toe natmaken met koud water. De presentator herhaalt het telefoonnummer van het Hittesteunpunt en zegt erbij dat het gratis is: negen, nul, twee. Ik vind het maar bespottelijk, al dat geleuter. In Misent, Xàbia, Calp, Benidorm is het zomers altijd warm geweest. Maar de presentator en de gasten in het programma schrijven het toe aan de toenemende opwarming van de aarde die het gevolg is van de aantasting van de ozonlaag, en ze zetten hun uitlatingen kracht bij met somber stemmende gegevens, zoals de steeds grotere temperatuurschommelingen, waardoor de ijskap van Antarctica smelt en afbreekt en je ijsbergen op drift krijgt (een gevaar voor de fauna en de scheepvaart), het feit dat de gletsjers in de Alpen smelten (lawinegevaar komende winter in de Zwitserse skiresorts),

en dat de sneeuw op de Kilimanjaro aan het verdwijnen is (wat onvermijdelijk leidt tot droogte en nieuwe hongersnooden op het zwarte continent, van de grote meren in Afrika zal immers uiteindelijk niet veel meer overblijven dan modderpoelen. Op de Kilimanjaro met zijn altijd besneeuwde top, die Hemingway in zijn werk heeft vereeuwigd, liggen amper nog wat vlekjes sneeuw. Het dak van Afrika is niet wit meer, riep de presentator net met trillende stem uit). Wat Spanje betreft (wat heeft de klimaatverandering voor ons voor gevolgen? vraagt een luisteraar) vertellen de studiogasten hoe de droogte in een paar decennia tijd minstens een derde van het Iberisch Schiereiland in woestijn dreigt te veranderen, inclusief alles langs de kant van de weg waarop ik nu rijd; de sinaasappelplantages achter de vakantiebungalows en appartementenblokken zullen verdwijnen, en de zee zal de eerste rijen gebouwen verzwelgen. Jou kan dat nu allemaal niets meer schelen, Matías, en ik heb genoeg van het gezwam. Ik druk op het knopje waarmee de radio op de cd-speler springt, en nu klinkt er muziek in de auto. Ik wil een beetje ontspannen na de stress die ik kreeg van het gesprek met Trajan. De zaak is opgelost, heb ik tegen hem gezegd, die toestand met Collado is opgelost. Waarop hij zijn glas hief, het even in de lucht hield en ermee naar mij wees. Opgelost. Vanmorgen vroeg belde Sarcós om het me te zeggen. Ik voel me er ongemakkelijk onder als ik het Trajan zit te vertellen. Proost, en hij stootte met zijn glas tegen de kop thee die ik naar hem ophield. Door de muziek komt er nu iets van rust over me, een gevoel van onwerkelijkheid, van loomheid. Ik heb die rust nodig op een dag als vandaag. Eigenlijk was ik van plan om langs te gaan bij de hoofdaannemers van verschillende bouwprojecten in Moraira, Xàbia en Altea, waarvan er een aantal al voor de zomer af had moeten zijn, maar hoogstwaarschijnlijk nog niet eens tegen de kerst opgeleverd kan worden. Volgens mijn agenda

zou ik vrijwel de hele dag in mijn auto moeten zitten, maar ik ben er niet echt voor in de stemming. Goede kans dat ik niet eens de drie afspraken nakom die ik voor vanmorgen heb staan. Ik kan zelf kijken wat ik doe, of ik vanmiddag naar een restaurant ga of iets kleins eet in een bar onderweg of dat ik thuis ga eten. Ik ben van niemand afhankelijk. Het is ik met mezelf. Ik houd van dit soort dagen waarop ik in mijn eentje op pad ben, zonder chauffeur, zonder anderen, die dan denken dat ze tegen me aan moeten praten of me dwingen me aan de planning te houden. Bovendien kan ik beter nadenken als ik alleen ben. In mijn eentje neurie ik mee met de muziek die ik in de cd-speler stop. Ik fluit mee, beweeg mijn hoofd op de maat. Door de muziek kan ik goed nadenken over de dingen. Ik denk aan het team architecten met wie ik het project in Benidorm doe, waarvan we de ligging van het restaurant naast het zwembad moeten corrigeren, want ik had iets strakkers in gedachten, iets exclusievers en intiemers, wel zo dat je het watervlak ziet, maar geen badende mensen (ik stel me voor wat ik zelf zou willen als ik daar met een klant zou zitten te lunchen of er 's avonds met Mónica of een vriendin zou eten), ik vind het mooi als je op het water uitkijkt, maar je moet niet het gevoel hebben dat je het met zwemmers deelt. Daarover denk ik na om tien over tien in de morgen, terwijl jij in een of andere ruimte – ondergronds en kil verlicht, zo stel ik me voor – wordt aangekleed en opge maakt. Maar daar wil ik nu niet aan denken, dat doe ik straks wel, wanneer ik bij je ben, en ik zal ook aan je denken als je er echt niet meer bent, als je enkel nog rook bent, Matías, en ik me desondanks niet van je zal kunnen bevrijden, je altijd met me zal meedragen. Of ik het nu wil of niet, ik zal aan hem denken, ik draag hem met me mee. Het vervelende is dat hij ook nu steeds in mijn gedachten opduikt, hoewel ik dat niet wil. Daar lig je, een transparant tussen mijn ogen en de auto's voor me. Hij is buiten, maar

zit ook vanbinnen. Als een spinneweb dat weinig ruimte overlaat in mijn hoofd om nog na te kunnen denken. Ik probeer mijn hoofd leeg te maken, alleen te denken aan mijn werk voor vandaag, aan wat ik op dit moment aan het doen ben, aan de remlichten van de auto voor me, aan hoe de wagen achter me ineens versnelt, aan het gezicht van die kerel die ik in mijn achteruitkijkspiegel zie. Door mijn raampje staar ik naar de Playa del Nido, waar het zo vroeg al wemelt van de badgasten, terwijl ik langzaam vooruitkom, om de paar meter stilsta door de opstopping vlak voor de omleiding naar de snelweg. In tegengestelde richting, de stad in, lijkt de boel helemaal muurvast te staan. Links van me zie ik de auto's die naar het centrum willen. Veel hebben de raampjes open, waaruit gebuilde, bezwete ellebogen en armen steken. Alles schittert in de zon, de zee, de glazen puin van de gebouwen, het metaal van de auto's, de huid van de inzittenden. Ik houd de raampjes dicht, zodat de koelte die de airco zachtjes naar binnen blaast niet ontsnapt. Zoals wel vaker heb ik in de auto het gevoel dat de muziek die ik net heb opgezet (Schubert: *The Late Piano Sonatas*, D. 958-960. *Andreas Staier, fortepiano*, staat er op het cd-hoesje) en de aangename temperatuur hier binnen me beschermen, me behoeden voor de zomerdrukke. Ik verveel me niet als ik om me heen kijk naar wat ik langzaam maar zeker, na keer op keer stilstaan, achter me laat. Tussen de gebouwen rechts van me zie ik de palmen, het blauw van de zee en zelfs een smalle gelige streep, de Playa del Nido. Als kind en als tiener kwam ik er vaak, maar nu zou ik het niet in mijn hoofd halen om ook maar een voet te zetten in dat oord, waar het water niet bepaald schoon is en het altijd tjokvol zit met badgasten. Al jarenlang is mijn auto mijn vakantieoord voor de zomer, mijn privé-Playa del Nido, niet een warm vogelnest, nee, meer het koele, vochtige nest van een reptiel, dat overwintert tussen de rotsblokken. Ik moet lachen om deze inval (reptiel tussen

de rotsen), terwijl ik naar de huid van mijn handen kijk, vol rimpels en vlekken: hagedissenhuid, eerder van een sauriër dan van een nog bestaand reptiel, maar na nog geen paar seconden slaat de ironie om en gaat over in een nieuwe aanval van somberheid, waarvoor ik altijd moet uitkijken, want mijn handen zitten vol ruwe plekken en vlekken, die met geen crème meer zijn weg te krijgen, mijn armen zitten ook helemaal onder, doffe huid die slapper is begonnen te worden, en mijn gezicht is ook een en al vlekken, waartegen geen van de vochtinbrengende crèmes is opgewassen, geen van de verjongende gels waarmee Mónica mij 's avonds al grapjes makend insmeert, en ook de spabaden niet, de baden en massages met grapefruit, wortel, wijn, chocola of modder. Ik moet aan andere dingen denken of, beter nog, helemaal niet denken, me overgeven aan het aangename moment hier in de auto, waarin de lucht zich verspreidt, in deze koele, knusse ruimte, beschermd tegen het metaalachtige licht van buiten, licht als van aluminium. Reptielennest. Het is echt zo dat airconditioners, klimaatregelaars, een eigenaardige, vochtige koelte afgeven, ze veroorzaken zo'n rare kriebel in de neus, zoals je voelt in grotten, tussen de stenen, en een kilte zoals onder in het ruim van een schip of als in een kelder of een kerker vlak bij zee, waarvan de muren vol salpeteruitslag zitten. Ik denk hete oven, en daar is Matías weer. Ik denk kerker, en opnieuw is hij er weer. Hij is hier. Hij leest hardop met de bedoeling dat ik luister. Hij leest over de kommer en kwel van Edmond Dantès, die opgesloten zit tussen vochtige, koude stenen, reptielennest, vochtige kerker, een capsule met muren vol salpeteruitslag, afgesloten van de Marseil-laanse zon, zijn cel in het Château d'If, vanwaaruit de veroordeelde de ademhaling van de zee hoort en waar hij de wittige plekken ziet van het zout dat door de stenen dringt. Onder de pergola van ons ouderlijk huis, villa El Pinar, leest Matías me hoofdstukken voor uit *De graaf van Monte-*

Cristo. Hij zegt: *Ik wil de Voorzienigheid zijn, want het mooiste en grootste wat een mens kan doen, is belonen en straffen*. Ik ben misschien achttien, Matías is iets ouder dan tien, of nee, hij is nog geen tien, hij zal een jaar of acht, negen zijn, maar hij kan goed lezen, maakt pauzes en versterkt door een stembuiging de betekenis van de zinnen: het mooiste en het grootste wat een mens kan doen, is belonen en straffen; in de dialogen wisselt hij de intonatie, het timbre en de toon: een neutrale stem voor de verteller, andere, met meer gevoel, voor de verschillende personages. Hij zegt tegen me: Kom, laten we naar het waterbassin gaan en nog een hoofdstuk lezen. En zodra ik me in de hangmat laat vallen, begint hij voor te lezen. Afwezig lig ik wat te soezen over de dingen die me bezighouden (waaraan denk ik?); de nog jonge, hoge stem van Matías, de melodie van zijn stem begeleidt mijn gedachten. Er wordt wel gezegd dat de stem het eerste is dat je vergeet van de doden, maar als ik me concentreer kan ik zijn kinderstem horen, of misschien geloof ik ook alleen maar dat ik die hoor: Ik wil de Voorzienigheid zijn. Belonen en straffen. Achttien zal ik geweest zijn, was nog niet begonnen met mijn studie. Of misschien zat ik al wel in het eerste jaar bouwkunde, en was ik thuis omdat het vakantie was. De bladeren van de citroenbomen, de laurieren en de eucalyptussen bewogen in de frisse wind, bladergeruis achter in de tuin; het klinkt als de branding, de zee die de stenen opslorpt, ze tegen elkaar duwt, ze opslorpt. Herinneringen: de roodachtige bloemen van de bougainville, doorschijnend, als gemaakt van zijdepapier; de blauweregen die als een golf van blauw schuim over de stenen muur rolt; de vlezige bladeren van de planten in de tuin, de schittering van de zon, terwijl Matías, een kind nog, zijn zo'n tien jaar oudere broer voorleest. De tafel is gedekt, klinkt de stem van het dienstmeisje van boven van het terras, dat niet te zien is achter al het groen; wij tweeën zitten verscholen in de wirwar van planten en

horen het doffe ruisen van de wind en het trage stromen van het koude water, dat door een motortje omhoog wordt gepompt in het waterbassin, een wereld die nu alleen nog van mij is, van niemand anders. Ik ben de enige bezitter van die tijd. Beschut in mijn gekoelde auto koester ik hem. De getinte ramen, tussen blauw en grijsig in, vergroten het gevoel veilig afgeschermd te zijn. Niemand kan zich de oude tuin meer herinneren, de stem, de weerkaatsing van de zon in het glanzende zwarte basalten bassin, dat eruitzag als een reusachtige versteende bloem, vier gebogen bloembladen van steen; erboven vliegen wespen en rode waterjuffers, de bries rimpelt het water. Er zweven ook twee blauw-groen iriserende libellen rond, hun lijfjes fonkelen helemaal, hun gefladder is net schuim in de lucht. Het dienstmeisje roept. Etenstijd. Handen wassen. In de badkamer ligt toiletzeep. Matías, ik wil dat je handen naar Heno de Pravia ruiken. Anders krijg je geen toetje, en ook straks geen lekkers. En dat terwijl er roomijs in de ijskast staat en er nog een kopje chocola is, het is maar dat je het weet. Het is zomer. De tafel is gedekt. Geen mens die het zich kan herinneren. Alleen ik. En wanneer ik het me niet meer herinner, dan bestaat het niet meer. Silvia kent de tuin, het waterbassin, ze zal nog andere herinneringen hebben, soortgelijke herinneringen (de kindertijd is van iedereen min of meer hetzelfde), maar niet deze herinnering, niet dat groene decor, de op die dag, op die plek gezegde woorden, niet het astmatische suizen van de wind in de bomen, dat met het geruis in de kruin van de oude eucalyptus een ruw klankgordijn oplevert. Ik zit dit te bedenken en vind het eigenlijk gewoon verspilling om geleefd te hebben en dan niet meer te leven. Om al die herinneringen ergens te hebben opgeslagen en ze vervolgens voor altijd te begraven. Onder de grond, wat ik nu in levendige kleuren voor me zie, wat ik hoor, ruik. De muziek op de cd klinkt nu heel zacht; de vingers van de pianist, die een bijna onhoor-

baar kunststukje op de toetsen toveren, brengen een gevoel van rust over, van verte, waardoor het overvolle strand, gezien door de donkere ramen en het filter van de sluier van muziek, iets onwerkelijks heeft, net een projectie van de zomer lijkt op het doek van een koele bioscoop, een decor, de uitbeelding van een hitte elders, en op de set bewegen zich opzichtig, bijna belachelijk uitgedoste mensen, als in een stomme film. Matías zegt: Ik lees je nog een hoofdstuk voor. De vleugels van de libel trillen, vibreren, en er klinkt een gezoem als ze tegen mijn hand komen. Met twee vingers houd ik het blauwige lijfje vast, de vleugels zijn doorzichtig, als tere zijde. Als hij met zijn vleugels slaat is er slechts een lichte glinstering te zien. Hier, Matías, ik heb hem voor jou gevangen, zeg ik. En ik geef hem het blauwgroene lijfje, dat samentrekt, zich kromt, het piepkleine bekje opent en net op het moment dat Matías hem in een glazen pot doet, probeert te bijten, de libel opent zijn bekje en doet het weer dicht en slaat wanhopig met zijn vleugels. Geboeid bekijk ik de grote bolle, glanzende ogen. Het gezoem van de vleugels klinkt nu doffer, doordat ze tegen het glas van de pot slaan. Belonen en straffen, de Voorzienigheid zijn. Het insect zit gevangen in zijn lichte kerker zoals Edmond Dantès in zijn smerige cel. Is dat een beloning of een straf? Matías: Een beloning, want het dier is nu een vriendje van me. De zomer is alweer over de helft. Toen ik jong was, was ik gek op de zomer, het altijd maar op sjouw zijn met vrienden, van hot naar her, op zoek naar de gezelligste tenten, de glazen vol gehakt ijs (*frappé* zeiden we toentertijd; *peppermint frappé*, en een bolero van Lorenzo González; of, een paar jaar later en nog aanstelleriger, bestelden we bij de ober iets *on the rocks*, op de rotsen, een whisky op de rotsen, terwijl op het strand de *Twist à Saint-Tropez* te horen was, net als in die film met Gassman), het nachtelijke zwemmen, de snelle, vrijblijvende avontuurtjes met de eerste toeristes die hier al kwamen vóór de grote

hausse (in de tijd van de Twist à Saint-Tropez was ik al getrouwd, was ik ook al begonnen met bouwen), het getrozooi en de nummertjes in het water of tussen het riet in de toen nog doodstille duinen of in een kamer in een sjofel hotel: Franse, Duitse meisjes, die zich lieten betasten zonder moeilijk te doen. Dat is allemaal lang geleden. En toch is het nu weer zomer. Het haast onzichtbare schuim van de zomers van toen, het gegons, maar nu vlucht ik altijd voor de zon en de hitte, breng ik mijn tijd door in een netwerk van airconditioned ruimtes: het kantoor, de auto, de restaurants en lunchcafés, het huis tegen de helling van de Montbroch, waar we het grootste deel van de dag alles potdicht houden en we de airco hebben aanstaan (de hitte elke keer dat ik een kijkje neem op een bouwplaats is meer dan me lief is); eigenlijk kom ik alleen aan het eind van de middag buiten, wanneer ik wat baantjes trek in het zwembad, en daarna, nog drijfnat en met een handdoek over de schouders, aan de rand van het bad een glaasje ijskoude witte wijn drink, een vermout of, nog maar heel af en toe, een gin-tonic – en daar geniet ik dan ook echt van. Wanneer tegen de avond de zeewind opsteekt, doezel ik weg in de ligstoel op het schaduwrijke terras, ik lees auto-, zeil- en reisbladen, een boek over kunst of architectuur of een roman, beslist niet iets over economie of politiek. Daarover hoor ik de hele dag door al meer dan genoeg op de radio en in gesprekken met partners en klanten. Ik lees iets lichts of staar wat naar de palmladeren, die zwaaien in de wind. Terwijl de avond valt, snuif ik de geuren op van net besproeide kruiden en aarde, en het parfum van de jasmijn en de nachtschone (wonderbloem wordt hij bij ons genoemd), dat steeds sterker wordt bij zonsondergang. Boven me de maan, als een lichtbaken of een schijf rijpe meloen. Ik zeg tegen Mónica: Waarom eten we niet hier buiten? En lezend wacht ik op de salade, zoals zij hem graag maakt, met iets knapperigs erdoor: wat stukjes gerookt spek, geroos-

terde pijnboompitten en amandelen. Niks geen naar de stad rijden om daar op een terrasje onder de oude platanen op de Avenida Orts te gaan zitten, niks geen eten in een restaurant aan zee, uitkijkend op de steile rotsen, waar het om deze tijd van het jaar stampvol zit en ze in de keuken de bestellingen amper kunnen bijhouden, je godschuwelijk lang op je eten moet wachten, en het een en al lawaai is, luidruchtige mensen en schreeuwerige muziek. Tijdens m'n zakendiners, met partners, klanten of leveranciers, doorsta ik dat noodgedwongen wel. Maar eigenlijk kan ik niet meer tegen mensenmenigtes. Als ik daarover klaag, steekt Silvia de draak met me: Je moet niet zo op ze neerkijken, het zijn wel je klanten. Silvia praat zacht, op de lispelende, boosaardige toon van een – bij haar is dat echt zo – slang die zich tussen de rotsen uitrolt. Als kind had ze al zo'n stem, die als het ware over de grond glijdt en je tegelijkertijd vanuit de hoogte lijkt te bedreigen. Mijn eerste vrouw was niet geheel onschuldig aan Silvia's ongrijpbare gladheid, en dat is niet zozeer een kwestie van genen (Amparo was uit ander hout gesneden, ze was welwillender, hoewel net zo star), als wel van opvoeding en van op wat voor scholen Silvia heeft gezeten; ze had haar op strenge Franse scholen gedaan, omdat volgens haar het Spaanse onderwijs (dat per slot van rekening uit de Francotijd stamde) niet alleen preuts maar ook nog eens abominabel was. Amparo zei altijd dat aan de Spaanse letterenfaculteiten nog nooit het denken, het ordenen van de geest was onderwezen, alleen maar retorica, varianten van de scholastiek, woordenkramerij (zij, die aan de Universidad Complutense in Madrid had gestudeerd, beschouwde zichzelf als een slachtoffer daarvan). Resultaat van die strikte opvoeding, aangevuld met de radicale bemoeienissen van Matías, is dat Silvia weinig praat (niks geen retoriek) en dan nog bijna fluisterend ook, waardoor ik, die nogal hardhorend ben, vooral aan mijn linkeroor (in de auto heb ik

de linkerluidspreker harder staan), geconcentreerd mijn hoofd voorover moet buigen om de niet altijd even bedekte beledigingen van mijn dochter te kunnen horen, wat ik bijzonder vernederend vind, omdat het net is of ik haar door het hoofd te buigen bij voorbaat gelijk geef. Maar pa, onze hele streek volproppen met mensen, dat is toch precies waar jij van leeft? Dat zegt Silvia wanneer ze verneemt dat ik een nieuw bouwproject ga doen of dat het bedrijf net weer een stuk grond heeft gekocht: Ik heb het gisteren in de krant gelezen. Bertomeu koopt, verkoopt, ontwikkelt. Ze leest alles in de krant, hoort het op de radio, in de winkel, waar dan ook, en altijd toevallig, zonder dat het haar interesseert. Ze klaagt: Misent lijkt steeds meer op Mexico-Stad. Overal beton en puin. Ik heb nooit echt geweten of ze zich, als ze op mijn bouwactiviteiten doelt, eigenlijk beklagt over de schade daarvan aan het milieu of dat ze me dan voor de voeten wil gooien dat ik zo rijk ben (ik schrijf in mijn notitieboekje: nog een cheque uitschrijven voor Silvia, een geluidsinstallatie kopen voor Miriam, de secretaresse eraan herinneren dat ze hotels en tickets boekt, zodat Silvia in het voorjaar samen met Juan haar verjaardag in Sint-Petersburg kan vieren). Ik kijk naar mijn kleinkinderen, Miriam, Félix, mijn schoonzoon (Juan, blijf je vanavond de wedstrijd kijken? Plasma-tv, veertig inch, *extra flat*), en bedenk dat er in mijn huis nooit is geschreeuwd – je kunt pijn doen zonder te schreeuwen, mijn moeder, mijn vrouw, vooral mijn moeder, waren daar goed in – en dus herhaal ik alleen maar geduldig de les die ik haar al dertig jaar probeer bij te brengen (nu doe ik dat met de bedoeling dat mijn kleindochter het hoort, in de hoop dat deze muziek doordringt in de hersenen van mijn kleinzoon. Ik denk weleens, het zou mooi zijn om voordat ik met pensioen ga nog met mijn kleinkinderen samen te werken, om elke morgen te zien hoe ze op de zaak komen en hun jas en tas aan de kapstok hangen). Rustig, op afge-

meten toon, leg ik uit dat wij aannemers en vastgoedmaak-
laars er geen schuld aan hebben dat half Europa de
Middellandse Zee-kust heeft uitgekozen voor zijn vakan-
tie en pensioenjaren (die ik mezelf niet gun. Vanuit mijn
ooghoeken kijk ik naar mijn kauwgom kauwende klein-
dochter, wat zou ze nog meer eten, waar propt ze zich mee
vol? Wanneer ze eens een zondagmiddag bij ons is, zijn
haar ogen rood en is haar stem hees. Ik kijk naar mijn
kleinzoon, een als Spiderman verkleed kereltje, snotgroene
pyjama, masker en cape). Ik drijf de spot met Silvia en
hoop maar dat de jongens er toch iets van oppikken, al is
het maar de toon, de melodie van het lied: In Mexico-Stad
hebben anders maar weinigen de ruim dertig miljoen pe-
seta die je vandaag de dag op tafel moet leggen voor het
simpliste rijtjeshuisje – een klotehuisje, zoals jij zegt (ik
kan er maar niet aan wennen om in euro's te rekenen, ik
verdien euro's, maar spreek in peseta's). En het is nog niet
eens zo heel veel jaren geleden dat hier in Spanje mensen
stierven van de honger. Ik heb ze met eigen ogen gezien.
Heb ze zelf langs de kant van de weg zien scharrelen en
planten uittrekken. Ik heb gezien hoe de dagloners naar
villa El Pinar kwamen en om drie peseta voorschot vroe-
gen, hoe de vrouwen bij mijn moeder stonden te smeken,
die dan het dienstmeisje riep en haar opdracht gaf hun in
de keuken een bord aardappelen te geven, die over waren
van de stoofpot van de dag ervoor. De kinderen vol hoofd-
zeer, hun koppies ingesmeerd met jodiumtinctuur of zwa-
vel, prakten de aardappelen met de lepel en goten er een
beetje water over uit het glas dat het dienstmeisje hun had
gegeven, koude aardappelen met een scheutje koud water,
niet eens olie. Als ik in de keuken was, maakte ik dat ik
wegkwam omdat ik het niet kon aanzien. Geld geef ik ze
niet, geen cent, dat verdrinken hun mannen toch, zei mijn
moeder altijd. Liefdadigheid: dat begrip is ook helemaal
verdwenen. Geen mens die nog brood nodig heeft of olie,

of zelfs ook maar kleren voor de kinderen. Je hoeft maar naar het leven van de mensen te kijken, of je ziet al hoe alles in een paar jaar tijd is veranderd. Als ik alleen al afga wat voor auto's ikzelf heb gehad: een lelijke eend, een Simca, een Peugeot 507, een vierdehands Mercedes 1, een Mercedes 2, een Mercedes 3, een Volvo, een BMW 1 en een BMW 2. Je hoeft maar in chronologische volgorde op te sommen in welke auto's iedereen de afgelopen vijftig of dertig jaar heeft gereden, of je beseft al wat een enorme sprong we gemaakt hebben, dertig jaar lang heeft iedereen zijn auto steeds ingeruild voor een betere; zelf heb ik daarvoor ruim dertig jaar met gemeenteraadsleden moeten stechelen, met gedeputeerden, met het hoofd van de dienst Ruimtelijke Ordening (zo'n sluwe vos: we hebben een gemeenschappelijke achtergrond, toen hij jong was zat hij met Matías bij een extreem linkse groepering, ik heb daar ook nog wat voor gedaan, er wat geld ingestoken, het waren andere tijden, het kan raar lopen in het leven), met grondeigenaren, architecten, bouwopzichters, schilders, tegelzeters, timmerlui, ijzervlechters, stukadoors, kraandrijvers, loodgieters, elektromonteurs, hoveniers, ontwerpers en binnenhuisarchitecten; druk uitoefenen om te zorgen dat het bestemmingsplan wordt gewijzigd, zodat dat wat iemand per se als landelijk gebied wil behouden of in beschermd gebied probeert te veranderen, een nieuwe bestemming krijgt; invloed uitoefenen zodat ze het toegestane aantal woonlagen in de regio wat bijstellen; de vergunning zien te krijgen, de akte voor bewoonbaarheid; met het elektriciteitsbedrijf onderhandelen over de aansluiting, met de telefoonmaatschappij over het leggen van de kabels, kruipen, om gunsten vragen; maar de hardste strijd wordt toch gevoerd in de ambtelijke burelen, het gevecht om de papierwinkel, zo heet dat toch, dat is echt de bloedigste strijd, want als jij iets koopt, blijkt achteraf dat er niet gebouwd mag worden, het is landbouwgrond, grond

voor niet-commerciële doeleinden, wat dan ook; maar als ik koop, heb ik morgenochtend de door de gemeente verleende vergunning op zak, zeven of acht verdiepingen, een illegaal penthouse, waarvoor de gemeente een oogje toekijpt, garages, winkelpanden. Je moet een paar centimeters opgeven, de boel iets laten inspringen, achteruitwijken, om in de hoogte meters te winnen; je moet met geld over de brug komen, weer het koffertje mee, de plastic zak, een gewone tas, een groot uitgevallen flikkertasje, zo'n sporttas waarin bouwvakkers hun werkkleding stoppen. Ik heb het Collado jaren geleden al gezegd, toen het er nog naar uitzag dat hij iets zou kunnen leren: Het is een kwestie van tact, dat moet je je aanleren. Hier, tussen de hijskranen die tot de hemel reiken, kraanarmen, containers, vrachtwagens en lawaaiërige laadgraafcombinaties, is omzichtigheid geboden. Er komen hele ceremoniën bij kijken, ritens, je moet weten wanneer je je stem moet verheffen en wanneer je moet fluisteren, wanneer je iemand moet verleiden, een aai in de nek geven, zacht in het oor spreken, met je lippen het oor rakend, wanneer je iemand even vastpakt, omarmt, met je hand over de rug strijkt, hem terwijl je praat als het ware masseert. En je moet goed beseffen wanneer het moment daar is om een zin te laten vallen waarvan je weet dat die de ander precies tussen twee angsten raakt en als hefboom zal dienen, zoals water dat in de spleten van een blok graniet dringt en uiteindelijk, wanneer het bevroest, de hele rots doet scheuren. Zaken zie ik als van die bloemen die zich angstig sluiten zodra een trilling in de lucht ze waarschuwt dat er een insect in de buurt is. Bij alle dingen moet je precies de plek weten waar de middellijn doorheen loopt, op welk punt een tikkeltje meer druk het schild doet breken. Dat is er bij Collado nooit in gegaan. Ik heb het hem zo vaak op het hart gedrukt: Je moet oppassen dat je kracht zich niet tegen je keert. Je kracht duwt je voort, maar jij moet donders goed weten welke richting je haar

op laat gaan, wil je zelf niet te pletter slaan. Hoe meer kracht je hebt, hoe groter de klap; je kop ligt zo open. Silvia moet je – anders dan Collado – ervan overtuigen dat niet alles in het leven een menuet is. Voor Silvia ben ik altijd de zwakste draad geweest, die je het makkelijkst stuktrekt. De schaduw van Matías valt over ons, tussen ons, we worden erin gehuld, erdoor verduisterd. Met rooddoorderde ogen zet Matías zijn glas hard op de bar, waardoor er een nat spoor achterblijft op het marmer. We hebben een felle discussie. Als zij erbij was geweest, zou ze hem gelijk geven. Silvia ging regelmatig de hele zondag naar Benalda om dan voor Matías te koken en met hem te kletsen en zijn groentebedden na te lopen, terwijl zij en haar kinderen zelden of nooit bij mij komen, en dan altijd maar half met hun kont op de stoelen zitten om als ze het eten nog maar net achter de kiezen hebben met een smoes afscheid te nemen en er snel vandoor te gaan. Silvia, Juan en de kinderen; Silvia en Matías. Mijn moeder en Matías en Silvia. Ook al heeft Silvia de pest aan Ernesto, de zoon van Matías, toch probeert ze één front met hem te vormen, wil ze hem bewijzen dat ze, hoewel ze mijn dochter is, heel anders in het leven staat, milieubewust, zoals ze dat tegenwoordig noemen. Ze is vast jaloers op Ernesto omdat hij een kind van Matías is en waarschijnlijk wil ze hem laten zien dat ook zij Matías op de een of andere manier heel na staat, door laten we zeggen een intellectuele of morele band. Ze laat geen kans voorbij gaan om mij af te kammen: Wat er hier in de streek gebouwd wordt, is gewoonweg goedkoop. Op het platteland hebben ze niet een van die huizen waar ooit architecten uit heel Europa naar kwamen kijken vanwege de harmonie en de functionaliteit ervan, laten staan (denk maar aan Le Corbusier, die de oude mediterrane huizen heeft bestudeerd. Sert nam hem mee naar Ibiza om hem de karakteristieke bouwstijl van het eiland te laten zien, de *casament*, een toonbeeld van volksarchitec-

tuur, die erg leek op wat je hier had en waarvan dankzij jullie niets meer over is). Omdat ze weet dat Ernesto veel in Santander en Baskenland zit, waar het klimaat andere eisen aan de bouw stelt, probeert ze hem te paaien en een bondgenoot in hem te vinden: Hier is het allemaal echt armoedig. Nu kijk ik naar Ernesto. Ik weet zeker dat hij eerder denkt zoals ik en niet zoals mijn dochter. Hij zegt dat wat er in Santander en Baskenland gebouwd wordt uiteindelijk niet heel veel anders is dan hier. Ik zeg: Als je Silvia moet geloven, is het de schuld van ons, van de aannemers hier, dat iemand honderd jaar geleden het gewapend beton heeft uitgevonden, het *concrete* van de yankees, het *béton* van de Fransen, en dat dit materiaal onbetwistbare voordelen boven andere bleek te hebben, want het is sterk, duurzaam, prima geprijsd en makkelijk te verwerken. In de encyclopedie die ik thuis heb, wordt het succes van beton als volgt verklaard: De grondstoffen ervan zijn overal voorhanden, het laat zich makkelijk verwerken, daar is geen vakkennis voor nodig, het laat zich in allerhande vormen gieten, en de druksterkte is groter dan die van het beste natuursteen. Het kan tegen corrosieve omgevingen, en in het bijzonder tegen de invloed van de zoute lucht aan zee. Deze hele discussie met mijn dochter hangt me de keel uit. Was het dan niet puur beton wat Le Corbusier heeft neergezet in het idyllische landschap van de Provence en in de buitenwijken van Marseille? Die *villes radieuses* die hij had uitgedacht. Was de vooruitstrevende architectuur in de vorige eeuw niet synoniem aan beton? Wat heeft Niemeyer in Brasilia gemaakt? Frank Lloyd Wright zei dat men na de uitvinding van het gewapend beton een gebouw kon bouwen alsof het een dienblad is, dat je met uitgestrekte arm op je vingertoppen laat rusten. En hij kondigde het begin van een nieuw tijdperk van vrijheid af. Nou, en die vrijheid hebben we nu, Silvia. Heel New York is klinkklaar beton, *béton*, *concrete*, hoe je het ook wilt noemen, met

teergebonden *macadam* op de wegen, waar geen grassprietje wil groeien. Je hebt gelijk dat het hier allemaal armetieriger is, maar alleen maar omdat het hier ook echt armer is. Kwestie van economische verschillen. Meer niet. Dat jij van steden houdt die rijker zijn dan deze (zelf ben ik vooral gek op Parijs) is jouw probleem, maar jouw houding heeft geen enkele ethische meerwaarde, is niet moreel verhevener. Het is alleen zo dat jij neerkijkt op de lagere middenklasse die dit hier gebouwd heeft. Je voelt je te goed voor dit alles. Dat krijg je als je vanaf je prilste jeugd eerste klas reist met hotelreservering: je ziet de top, en dan komt de onderkant je als gepruts voor. Ik hoor je niet klagen dat Manhattan overbevolkt is, dat de straten er vol gaten zitten en de trottoirs er al even beroerd bij liggen. Dat het er smerig is en één en al lawaai, en dat zelfs in de chicste wijken op elk uur van de dag bedelaars in de vuilniszakken lopen te snuffelen, en zodra het donker wordt de ratten er met tientallen tegelijk over de trottoirs scharrelen. En dat vind je dan een opwindende stad. Je gaat erheen, komt terug en vertelt iedereen dat je er geweest bent, dat je van alles gezien en gekocht hebt. En op zulke dagen geef ik je gelijk. Dan hakketakken we niet. De Duitse schrijver Ernst Jünger zei dat hij bijzonder slecht tegen betonarchitectuur kon (hij verafschuwde bunkers, kazematten) en daarom vond hij het ook niet vreemd dat de ergste depressie in zijn leven hem uitgerkend in New York overviel. Niet in de Oekraïne of op de Kaukasus, waar hij in de oorlog getuige was van al die zwijnerij, kannibalisme inbegrepen. Ik deel zijn mening niet, maar hij is tenminste consequent. Als je beton haat, haat je New York meer dan wat ook. Maar wie heeft er iets tegen een loft op Madison Avenue? Ik was zelf degene die je voor het eerst meenam naar die stad, waar ik je er boven op het Empire State Building, waar we ondanks de lange wachtrijen toch op waren gegaan, van probeerde te doordringen dat dát het centrum van de wereld was.

Mocht ik je vandaag willen meenemen naar het centrum van de wereld, dan zouden we naar Shanghai moeten, naar Tokio, Singapore of Hongkong, dat Ernst Jünger ook de haren te berge deed rijzen (*totum revolutum*, noemde hij het). De mooiste stad van de wereld vond hij Parijs, en daarin ben ik het helemaal eens met de oude fascist. Natuurlijk was je eigenlijk nog te jong toen we samen in New York waren. De hele reis lang wilde je alleen maar terug naar Misent. Waarschijnlijk had je net een vriendje of had je iets afgesproken met je vriendinnen. Ernesto glimlachte alleen maar vriendelijk. Volgens mij vond hij het wel mooi dat Silvia op haar plaats werd gezet. Ik zei al, ze hebben het nooit goed met elkaar kunnen vinden. Ik keek hem opnieuw strak aan en zei: Ik krijg er wat van om Silvia te moeten uitleggen dat de wereld is zoals ze is. Om tegen mijn dochter te zeggen: Maak een foto en kijk daar naar. Zo is de wereld. Toe, het is genoeg geweest, laten we het leuk houden, laten we tevreden zijn met wat we hebben, en dat is niet weinig. Jullie opa zei altijd dat van alles wat hij gezien had, dit hier het meest op het paradijs lijkt. Toen hij jong was, heeft hij gereisd en is hij helemaal in Buenos Aires geweest – een vaag jeugdavontuur, waarover hij ons weinig verteld heeft, sinaasappelbomen planten in Argentinië, zoals de kolonisten in het door Blasco Ibáñez gestichte Nueva Valencia, zoiets – maar op latere leeftijd besloot hij geen voet meer buiten zijn geboortestreek te zetten en trok hij zich met zijn muziek, met zijn platen, terug in El Pinar. Hij wandelde wat door de sinaasappelboomgaarden, ging vissen met zijn vrienden. Zelf zou ik niet zo ver durven gaan om te zeggen dat dit het paradijs is, Silvia. Alleen wel dat dit niet het ergste is wat ik gezien heb. Door welke wijken van Mexico-Stad ben jij gekomen, Silvia, dat je ze met hier vergelijkt? Het klopt dat er bij ons inmiddels ook gewelddadige bendes en ontvoeringen zijn, maar heb je daar dan niet de kilometers en kilometers met sloppen-

wijken gezien? Waar hebben wij iets wat daarop lijkt? Ons probleem is nou net dat iedereen een luxere woning wil dan hij al heeft, en dan ook nog eens een tweede huis op een of andere bevoorrechte plek, vanwaar je uitkijkt op zee of op een besneeuwde bergtop. Ernesto wilde toosten op de reis die hij ging maken en die hem niet alleen naar New York zou voeren, maar ook naar Mexico (zijn reis was de aanleiding geweest voor de hele discussie). Ik zal aan jullie denken, zei hij, aan oom Rubén, de koning van het beton, wanneer ik op het Empire State Building sta; en wanneer ik over de Brooklyn Bridge loop, die jullie – en hij richtte zich op de toon van een goedgepedagoog tot Félix en Miriam – nog zo vaak in de film en in tv-series zullen zien, zal ik aan jullie denken; en wanneer ik vanuit de boot het Vrijheidsbeeld zie, puur gietijzer, zal ik een slok koude Coca-Cola drinken op Silvia's gezondheid. Proost, nicht van me. De glazen klinken. Silvia kan haar ergernis niet onderdrukken. Heb je wel genoeg tijd om dat allemaal te doen? Ze weet dat Ernesto's reisplan veel te ambitieus is en dat hij amper wat zal kunnen zien van alle steden waar hij naartoe wil. Ik doe er het zwijgen toe, maar denk somber bij mezelf: Ik heb voor jou de wereld zo mooi gemaakt als ik kon, ik kan geen betere voor je maken, duifje. Ik zou niet weten hoe. Zelf zou ik ook wel een andere wereld willen, maar ik vind haar niet. Die is er niet. Ja, haar duifje noemen, zoals de hoofdpersonen uit de romans van Dostojevski of uit de stukken van Tsjechov hun dochters of hun geliefdes noemen, haar zo'n troetelnaampje geven die de Russische schrijvers hun personages in de mond leggen. In *De kersentuin* noemt een figuur zijn geliefde 'mijn augurkje'. Prachtig vind ik dat. Haar aanspreken met zulke woorden die zoveel genegenheid en tegelijk zoveel droefenis oproepen, tegen haar zeggen: Kropje sla van me, ik ben je vader, niet God de vader. Ik heb bouwtekeningen gemaakt, maar die voor deze wereld

kwamen niet op mijn tekentafel terecht. Toen je klein was heb ik je in bad gedaan, je de speen gegeven. Ik heb je luiers verschoond, die vol zaten met een dunne, stinkende brij. Ik deed van alles en nog wat. De gewone dingen, zoals overal, zoals alle ouders sinds mensenheugenis. Dat is de wereld, zo groot en tegelijk ook zo klein, zo anders en tegelijk zo verrekte hetzelfde. Het leven. Terwijl ik langzaam vooruitkom in de file, zit ik dat allemaal te denken en voel ik opeens een warme golf van sentimentaliteit door me heen gaan. Silvia, kropje sla van me: ik stel me mijn kropje sla mals en knapperig voor, als je erin bijt loopt er tussen je tanden een onschuldig, zuiver sap. Nooit heb ik zoiets tegen Silvia kunnen zeggen. Nooit. Ook tegen haar moeder niet. Zelfs in de intimiteit van de slaapkamer kostte het me moeite om Amparo te zeggen dat ik met haar wilde neuken, dat ik mijn pik in haar wilde steken. Ik moest er altijd omheen draaien: Laten we even gaan liggen, kom, laat me je kussen. Niet zeggen waar je echt zin in hebt, niet: Ik ga je helemaal plat neuken. Ik ga je zo en zo een beurt geven. Niet eens bij je eigen vrouw, wat is dat verdomme dan voor een huwelijk? Dan zal het toch niemand verbazen dat je eens gaat rondkijken? Dat je buiten de deur iemand zoekt tegen wie je kunt zeggen wat een man nou eenmaal kwijt moet? Het gevoel dat je alles gedaan, alles gezegd, alles betast hebt. Seks heeft ook een gesproken deel. Om dat thuis te kunnen meemaken heb ik moeten wachten tot Mónica het huis betrad, maar nu is het daar al rijkelijk laat voor. Nu heeft wat er gezegd wordt meer slagkracht dan het vlees, en het een stemt nog maar half overeen met het ander, er is een onevenwichtigheid en een zekere schaamte om dat uit te spreken. Naar haar kijken, haar strelen. Het gevoel hebben dat je van pure zin in neuken het liefst zou gaan huilen. Ik zeg tegen Silvia: Ook ik vond de Notre Dame du Haut in Ronchamp mooi toen ik hem samen met je moeder bezocht, maar ik was te laat om

hem te kunnen bouwen (tegen haar beginnen over de laatste reis met haar moeder; proberen mijn dochter te ontroeren door deze herinneringen bij haar binnen te smokkelen). In mijn tijd bouwden ze al niet meer zo. Of ik was er niet geschikt voor. Of ik kon het gewoonweg niet. Het was niet zo makkelijk als je je voorstelt. Wat je oom Matías ook zegt (Ernesto spitst de oren; Silvia mag me niet; Ernesto en ik mogen Matías niet, hij zijn vader niet en ik mijn broer niet, zo is het leven, asymmetrisch), ook het kapitalisme eist zijn portie helden en martelaren en veroordeelt die bovendien tot zwijgen. Anders dan bij het christendom, zijn de martelaren van het kapitalisme voorbeelden die je niet moet navolgen. De mislukkelingen, degenen die op de fles gaan en schuldeisers, onbetaalde rekeningen, schulden achterlaten. Het kapitalisme maakt van zijn martelaren vogelvrijverklaarden. Ik heb een keer tegen Silvia gezegd: Dat zou nou een goed onderwerp zijn voor je man, die zo geïnteresseerd is in de realistische literatuur, in de sociale roman: de martelaren van de gegoede burgerij in Misent, mensen die van de aardbodem verdwenen zijn, die zich hebben geruïneerd met gokken, drugs en hoerenlopen; die zich schuilhouden in Brazilië of Argentinië; die zich een kogel door het hoofd hebben gejaagd of zich hebben verhangen omdat ze niet van de schuldeisers konden afkomen. De martelaren van het kapitaal vallen in een donker gat van stilte. Daar zou hij zich eens mee bezig moeten gaan houden, zich er eindelijk toe zetten om zelf een roman te schrijven in plaats van arbeidersliteratuur uit te pluizen die anderen tientallen jaren geleden hebben geschreven. De arbeidersklasse speelt nergens meer een hoofdrol, en is ook geen subject van de geschiedenis meer. Ze is niet eens meer. Ze is dood. Trouwens, hier in de omgeving had je niet echt veel arbeiders. De overgang van arme boerenstand naar kleine middenstand ging gewoonweg veel te snel. De vaders van de meeste ondernemers in Misent

waren arme keuterboertjes, ezeldrijvers, herders. Velen van hen waren zelfs immigranten, gewiekste nieuwkomers, die hun uit het zuiden of Castilië meegebrachte familieleden wisten uit te buiten. Juan knikte, gaf me gelijk. Maar ik snap eigenlijk niet waarom ik hier nu weer over zit te piekeren, het is net zo oninteressant als dat geleuter op de radio over het weer. Ik moet proberen ze allemaal even te vergeten, tot mezelf komen. Nog steeds klinkt de piano. Andreas Staier etcetera. Een ogenblik lang hoorde ik hem niet meer. Hoorde ik de muziek niet meer. De cd stond nog steeds op, maar ik was afgeleid, luisterde naar het rumoer in mijn hoofd (elk landschap heeft zijn eigen achtergrondmuziek, zei mijn vader altijd, van hem heb ik de muziek van de landschappen leren kennen, van steden, havens, bergketens; elke plek heeft zijn eigen klanken, maar al een tijdje klinken er in mijn hoofd alleen nog maar allemaal stemmen door elkaar). Nu luister ik weer naar de piano en hoor ik ook het getoeter van iemand achter me. De zee schittert in de zon, die een laken van vloeibaar staal over het water trekt; de lichte nevel doet alles vervagen, alsof het landschap één stroperige massa is. De metaalglans wordt weerspiegeld in het blik van de auto's. De voorruit, de zijramen, de achteruitkijkspiegels glinsteren, fonkelingen van een wit vuur, witte vonken, witgloeiend staal, bliksemschichten van een droge donderbui (de piano van Staier). Het vuur in de oven en de verkeersopstopping. Gelukkig sla ik bij het eerste stoplicht rechtsaf en ben ik dan waarschijnlijk weg uit die heksenketel. Om wat afleiding te krijgen van menselijke stemmen zet ik de radio weer aan. Ik druk op de knop naast het stuur, waarop de pianist abrupt stopt met spelen. Alsof zijn handen ineens zijn afgehakt. De nieuwslezeres. Ik zet de radio harder. Ik word steeds dover. Het kost me moeite te verstaan wat de nieuwslezers zeggen, terwijl dat iedere dag weer hetzelfde liedje is: er is met een autobom een aanslag gepleegd op

een kazerne in Bagdad, enorme aantallen migranten hebben met *cayucos* de Canarische Eilanden bereikt (dit jaar noemen ze wat vorig jaar nog sloepen waren ineens *cayucos*, modes van journalisten, net als die hele klimaatverandering), profiterend van de in deze tijd van het jaar kalme zee, zijn er in slechts drie dagen meer dan duizend vluchtelingen uit gebieden ten zuiden van de Sahara geland op de Canarische stranden. Aangekomen bij het plaatselijk nieuws vertelt de nieuwslezeres dat er even buiten de stad, op enkele meters van de parkeerplaats van een bar bij kilometerpaal zo- en zoveel van de N332 een Toyota Corolla in brand heeft gestaan. De brandweer moest eraan te pas komen. Kort voordat die arriveerde, was iemand erin geslaagd uit het voertuig een man met de initialen R.C.V. te trekken, die met ernstige brandwonden is overgebracht naar het ziekenhuis van Misent. Op dit moment doet de politie onderzoek naar de oorzaak van de brand, meldt de nieuwslezeres, terwijl ik bij mezelf zeg dat Sarcós nog net zo'n hufter is als altijd. Morgen zal ik met hem praten, dan kan hij me vertellen hoe hij het heeft aangepakt, en ik zal ook Collado moeten bellen. Tegen de gewonde zeggen: Wat is er met je gebeurd, mijn jongen, wat heb je je nu toch weer in de nesten gewerkt. Wat hebben ze met je gedaan, wie was het, het heeft toch niets te maken met wat je me laatst aan de telefoon wilde vertellen? Hoe kun je je zo in de nesten werken? Hopelijk leer je hiervan. Bel me volgende week. Mocht het slecht met je gaan, dan kan ik misschien iets voor je doen. Weer tegen hem praten als een vader tegen zijn zoon.